

1. Использование Интернет в педагогической деятельности.
2. Использование сервисов web2.0 в образовательной деятельности.

Литература

1. Нечаева Т. П. Образовательные возможности социальных сервисов Интернета / Т. П. Нечаева, А. Н. Квартников // Информационные и коммуникационные технологии в образовательном процессе и научных исследованиях: Материалы II-й ежегодной научно-практической конференции преподавателей и студентов «Университетская наука – региону». – Ставрополь: СКФУ, 20014. – С. 41-43.
2. Патаркин Е. Д. Реализация творческих и воспитательных возможностей информатики в сетевых сообществах: Автореф. ... дисс. докт. пед. наук / Е. Д. Патаркин. – М., 2006. – 47 с.

УДК 373.31:343.85

Данченко І. О.

(м. Харків)

МОТИВАЦІЯ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ АГРАРНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті аналізуються проблеми мотивації досягнення успіху як складової процесу формування соціальної зрілості студентів вищих аграрних навчальних закладів, а також визначено деякі шляхи підвищення рівня мотивації досягнення успіху студентів в навчально-виховному процесі вищих аграрних навчальних закладів.

Ключові слова: мотивація досягнення успіху, мотиваційна готовність, соціальна зрілість особистості, формування соціальної зрілості студентів.

В статье осуществляется анализ мотивации достижения успеха как одной из составных частей процесса социальной зрелости студентов высших аграрных учебных заведений, а также обозначены некоторые пути повышения уровня мотивации достижения успеха студентов в учебно-воспитательном процессе высших аграрных учебных заведений.

Ключевые слова: мотивация достижения успеха, мотивационная готовность, социальная зрелость личности, формирование социальной зрелости студентов.

The analysis is carried out of motivation to succeed yak an integral part of the process of social maturity of students in higher agricultural education institutions, and also highlights some of the ways to increase the level of motivation for success of students in the educational process of higher agricultural education.

Keywords: motivation to achieve success, motivational readiness, social maturity of personality, the formation of social maturity of the students.

Актуальність дослідження.

Переоцінка значущості багатьох ціннісних орієнтирів, пошук та переосмислення свого місця в суспільстві, прийняття на себе відповідальності за результати життєдіяльності скриті в мотивах особистості і потребують не тільки пізнання, але і управління їх формуванням. Попередні дослідження свідчать про те, що в єдиному процесі соціалізації-індивідуалізації проявляється нездатність особистості студентів-аграріїв інтегруватись в нові соціокультурні взаємини, що призводить до деформації їх особистості у відношенні до оточуючих і до себе – це загострює проблему мотивації.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Свідоме ставлення майбутнього аграрія до самореалізації в суспільстві та їх ролі у розв'язанні актуальних проблем професійної діяльності повинне стати стрижнем, навколо якого конструюються основні якості студента-аграрія як професіонала, оскільки від того, чим мотивує студент свою соціальну діяльність, залежать характер його участі в соціальних процесах, досягнуті результати у професійній самореалізації.

Мотиваційна готовність, сприйнятливість до професійної діяльності і особистісної самореалізації в суспільстві багато в чому залежить від рівня включеності студентів в складні соціальні відносини. Оскільки лише адекватна цілям мотивація забезпечує ефективну діяльність і саморозкриття особистості.

Мотивація особистості майбутнього аграрія обумовлена його професійними інтересами, ціннісними орієнтаціями, ідеалами. Вона виявляється як у всій його професійній життєдіяльності, так і в окремих ситуаціях, визначає його сприйняття зовнішніх подій і логіку поведінки. Позитивну мотивацію засвідчує задоволення таких його особистісних і професійних потреб, як розвиток прагнення застосовувати нове, підвищувати рівень професійної майстерності, подолання професійних труднощів.

Аналіз досліджень і публікацій. Велика кількість наукових праць (В. Асєєв, Л. Божович, О. Запорожець, Є. Ільїн, Л. Ітельсон, О. Леонтєв, С. Москвичов, С. Рубінштейн, Г. Щукіна та ін.) присвячена дослідженню природи, детермінації, структури мотиваційної сфери особистості та закономірностей її формування, окремим аспектам мотивації діяльності людини: ситуативному розвитку мотивації (В. Вілюнас), зв'язку формування

мотивів з минулим досвідом суб'єкта (С. Рубінштейн), ролі пізнавальних та емоційних компонентів у мотиваційних процесах (В. Ковальов, В. Вербицький).

Мотивацію навчальної діяльності досліджено в роботах А. Вербицького, В. Вергасова, Т. Габай, О. Гребенюка, О. Дусавицького, А. Маркової, В. Мільман, В. Моргун. Зокрема, різноманітні види мотивів та їх формування у ВНЗ вивчали О. Алексюк, С. Архангельський, І. Зайцева, А. Зерниченко, В. Каган, Р. Кузовльова, В. Леонтєв, Є. Павлютенков, Є. Спіцин. На необхідності впровадження особистісно орієнтованого навчання як однієї з умов формування мотиваційної сфери особистості зазначали І. Бех, І. Якиманська, О. Сібіль, С. Подмазін та ін.

У контексті нашого дослідження становлять інтерес дослідження І. Зайцевої щодо формування мотивації учіння студентів вищих економічних навчальних закладів, П. Лузана – навчально-пізнавальну активність студентів вищих навчальних закладів, О. Пиндика – розвиток пізнавальної активності студентів економічного профілю, Г. Костишиної – навчально-пізнавальну діяльність студентів вищих технічних закладів освіти.

У той же час, проблема формування мотивації досягнення успіху як складова процесу становлення соціальної зрілості в студентів вищих аграрних навчальних закладів не виступала предметом спеціальних досліджень.

Таким чином, актуальність та доцільність дослідження зумовлена необхідністю подолання суперечностей між: існуючою в практиці вищих аграрних навчальних закладів системою професійної підготовки та вимогами суспільства до кваліфікованих спеціалістів, здатного до самоосвіти та самовдосконалення протягом усього свого життя.

Мета статті – обґрунтувати необхідність формування мотивації досягнення успіху студентів, визначити основні умови її ефективної реалізації в навчально-виховному процесі вищих аграрних навчальних закладах (ВАНЗ).

Виклад основного матеріалу Соціально орієнтований спосіб ведення виробництва і бізнесу вимагає якісно нового рівня професійної підготовки. Відповідальність за результати своєї праці та уміння самостійно здобувати необхідні знання і творчо застосовувати їх на практиці сьогодні є ключовими умовами професійного і кар'єрного росту молодшої людини. Це є похідною сформованої мотивації досягнення успіху майбутнього фахівця-аграрія як суб'єкта діяльності. Вища професійна освіта є фундаментальною складовою цілісної системи безперервної професійної освіти у сучасних умовах жорсткої

конкуренції на ринку праці. Тому формування мотивації досягнення успіху особистості повинно бути тісно пов'язане із формування її соціальної зрілості.

Мотиваційний компонент соціальної зрілості майбутніх фахівців-аграріїв включає в себе мотиви, інтереси, потреби та цінності, які спонукають їх до дій і вчинків. Як вважає переважна більшість психологів, мотивація становить собою стрижень особистості, зумовлюючи особливості її діяльності.

Мотивація – це система мотивів або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки [4, с. 11].

Психологи відносять до мотивів у широкому значенні потреби, інстинкти, захоплення, почуття й емоції, установки, ідеали, увявлення, ідеї, класифікуючи їх таким чином: функціональні потреби; матеріальні та ідеальні потреби; вищі соціальні потреби; соціальна установка.

Т. Вольфовська розробила класифікацію мотиваційних типів, які залежать від трьох універсальних потреб людини (потреб індивідів як біологічних організмів, потреб у координованих соціальних взаємодіях і потреб, пов'язаних з виживанням і достатком соціальних груп), виділивши такі: саморегулювання; стимулювання (повнота життєвих відчуттів); гедонізм; досягнення; влада; безпека; конформність; традиція; прихильність; універсалізм [1, с. 102]. Цілком слушно авторка вважає, що усі мотиваційні типи перебувають між собою в стані сумісності чи суперечності, що і визначає певну стратегію поведінки особистості.

Під кутом зору формування соціальної зрілості студентів аграрних ВНЗ вважаємо важливою тезу про те, що мотивація навчання й опанування фахом як свідомої діяльності людини ґрунтується на формуванні ставлення до цього виду діяльності і пов'язана з життєвими установками та інтересами людини (Л. Божович, О. Бодальов, В. Іванов, В. Ільїн, О. Леонтьєв, О. Морозова, О. Петровський, П. Якобсон).

Зокрема, для педагогічного впливу на формування мотиваційного компонента соціальної зрілості майбутніх фахівців-аграріїв враховуємо виокремлені П. Якобсоном типи мотивації навчання: «негативна» мотивація (уникання неприємностей, яких людина може зазнати, коли не буде навчатись); мотивація, пов'язана з мотивами, що заходяться поза межами навчальної діяльності (моральні, громадянські мотиви, життєві перспективи); мотивація, закладена у самому процесі навчальної діяльності (сам процес набуття знань, допитливість, прагнення до пізнання нового) [5, с. 16].

Для формування соціальної зрілості студентів вищих аграрних навчальних закладів пріоритетними вважаємо два останні типи мотивації, пов'язані насамперед з орієнтацією на життєві перспективи, необхідністю набуття для цього певних знань та умінь, прагненням до пізнання навколишнього світу, інших особистостей і себе як особистості. Вважаємо, що на мотиви пізнавальної активності особистості можна вплинути через пробудження її інтересів.

Науковці вважають, що зміст і характер інтересів пов'язані із побудовою й динамікою мотивів та потреб людини, а також із характером форм і засобів освоєння дійсності, якими вона володіє. Власне, інтерес є активною спрямованістю на предмет або явище, при цьому він має позитивний характер. У педагогіці інтерес розглядається як «форма прояву пізнавальної потреби, яка

забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення мети діяльності й тим самим сприяє орієнтації, ознайомленню з новими фактами, більш повному і глибокому відображенню дійсності» [4, с. 28].

Інтереси можуть мати різний зміст, спрямованість, глибину, обсяг, стійкість. Розуміючи значущість впливу пізнавального інтересу на формування соціальної зрілості майбутніх фахівців-аграріїв, звернулися до виокремлених Г. Щукіною аспектів його впливу: рівень розвитку пізнавального інтересу (сила, глибина, стійкість); його характер (наявність глибокого основного інтересу, який забезпечує значні зрушення у розвитку особистості); місце пізнавального інтересу в колі інших мотивів і його взаємозв'язок з ними; спорідненість пізнавального інтересу з життєвими планами і перспективами особистості.

На основі аналізу наукової літератури, зокрема дослідження С. Г. Карпенчук, І. Д. Беха, Б. Блюма, Д. Кратвола та інших, до основних компонентів мотиваційного компоненту соціальної зрілості студентів ВАНЗ відносимо наступні: інтерес щодо соціального оточення, соціального простору; прагнення успіху в соціально значимій діяльності; готовність та соціальна активність як якості особистості.

Спираючись на «піраміду потреб», запропоновану А. Маслоу, прагнення до успіху й успішності можна співвіднести із задоволенням дефіцитарних потреб (коли успішність забезпечує певний рівень життя) або потреби в безпеці (якщо успіх дає соціальну захищеність і стабільність). Очевидно, що в цих випадках життєдіяльність людини здійснюється на рівні адаптації, а не життєтворчості; успішність тут не пов'язана з особистісною самореалізацією, оскільки успіх співвідноситься не стільки з результатами діяльності, скільки з атрибутами соціальної влаштованості.

Якщо ж прагнення до успіху пов'язане із здобуттям соціального визнання, то в його основі лежить потреба в любові та приналежності (наступна в ієрархії потреб, за А. Маслоу). У контексті дилеми Е. Фрома таке прагнення до успішності – більше, ніж «мати», але, очевидно, менше, ніж «бути», оскільки спрямовано поки що лише на отримання права «бути». Критерії успіху тут можуть бути пов'язані як з високим рівнем виконання діяльності та реалізацією здібностей і потенціалів особистості, так і з соціально-економічною репутабельністю.

Зв'язок прагнення до успіху з потребою в самоповазі – наступною в структурі А. Маслоу – спрямовує особистість на досягнення відчуття значущості й компетентності. Компетентність та ефективність, що підтримують

самоповагу, забезпечуються дією постійно функціонуючого оцінювання власних досягнень [6].

І лише на вищому рівні – самоактуалізації і реалізації сенсу – успіх і успішність не є самоціллю. На цьому рівні успіх є складовою особистісного і професійного акме, що, безумовно пов'язане з вибором на користь повноцінного «бути» в цитованій вище дилемі Е. Фрома.

Таким чином, успіх і успішність можуть займати різне місце в мотиваційній та ціннісній системі особистості. Прагнення до успіху може підтримуватися не одним, а декількома мотивами одночасно. При цьому ціннісність успіху може змінюватись – від успіху як засобу (при досягненні благополуччя та захищеності) через успіх як мету (на рівні прагнення до визнання та значущості) до успіху як природного й закономірного результату творчої діяльності. Домінування тієї чи іншої цінності визначає унікальний для людини особистісний сенс власного успіху.

Мотивація є важливим компонентом психологічної структури будь-якої діяльності, її рушійною силою. Дослідники підкреслюють, що рівень мотивації досягнення має дуже важливе значення, оскільки успіх у будь-якій діяльності залежить не лише від здібностей і знань, а й від рівня домагань особистості.

Відповідно до теоретичних уявлень американських психологів Д. Аткинсона і Д. Мак-Клелланда мотив досягнення складається з двох протилежних мотиваційних тенденцій – мотиву прагнення до успіху й мотиву уникнення невдачі. Високий рівень мотивації досягнення означає, що у людини переважає прагнення до успіху; низький рівень мотивації свідчить, навпаки, про домінування прагнення уникати невдачі.

Д. Мак-Клелланд [4], аналізуючи умови формування мотивації досягнення, об'єднав основні формуючі впливи у чотири групи: формування синдрому досягнення (домінування у людини прагнення до успіху над прагненням уникати невдачі); самоаналіз; формування прагнення й навичок ставити перед собою високі, але адекватні цілі; соціальна (міжособистісна) підтримка.

Однією з плідних концепцій, яка з успіхом застосовується для пояснення досягнень у діяльності, є теорія В. Вайнера. Згідно з нею всі причини успіхів і невдач можна оцінювати за двома параметрами: локалізації та стабільності. Перший характеризує те, у чому людина вбачає причини своїх успіхів і невдач: у самій собі або в незалежно від неї сформованих обставинах. Стабільність розглядається як сталість або усталеність дії відповідної причини [1].

Різноманітні поєднання цих двох параметрів визначають таку класифікацію можливих причин успіхів і невдач: складність завдання (зовнішній, стійкий чинник успіху); старанність (внутрішній, мінливий чинник успіху); випадковий збіг обставин (зовнішній, нестійкий чинник успіху); здібності (внутрішній, стійкий чинник успіху).

Крім мотиву досягнення, на вибір завдання і результати діяльності впливає уявлення людини про себе, яке у психології іменують по-різному: «образ Я», «самосвідомість», «самооцінка» тощо. Іншою важливою психологічною особливістю, що впливає на досягнення успіхів і самооцінку людини, є вимоги, які вона виставляє сама до себе. Той, хто виставляє до себе підвищені вимоги, більшою мірою намагається досягнути успіху, ніж той, чиї вимоги до себе невисокі. Неабияке значення для досягнення успіху й оцінки результатів діяльності має уявлення людини про властиві їй здібності, необхідні для вирішення завдання.

Переживання успіху або неуспіху залежить не лише від об'єктивного досягнення, але й від рівня домагань. За відсутності рівня домагань досягнення не переживається як успіх або неуспіх.

Ще одним мотиваційним чинником, який впливає як особистісна детермінанта на мотивацію досягнення є локус контролю. Інтернальність (внутрішній локус контролю) – екстернальність (зовнішній локус контролю) є стійкими структурами особистості, що сформовані у процесі її соціалізації.

Таким чином, високу мотивацію досягнення забезпечують такі особистісні характеристики як рівень домагань, локус контролю, відчуття особистісної причинності, домінування прагнення до успіху або мотиву уникнення невдач. Аналіз цих особистісних диспозицій дає змогу виявити

рівень розвитку мотивації досягнення й, відповідно, прогнозувати успішність особистості у всіх сферах її життєдіяльності.

Стимулювати розвиток мотивації досягнення можна й необхідно також системою психолого-педагогічних прийомів через створення зовнішніх умов для появи внутрішніх спонукань до різного виду досягнень (у тому числі в навчальній, науково-дослідницькій, соціально значимій, професійній діяльності), рефлексія та усвідомлення студентами власних можливостей з метою подальшого саморозвитку мотивації досягнення.

Розвитку мотивації досягнення успіху студента сприяє реалізація професійної спрямованості навчання всіх курсів дисциплін, належна організація навчальних і виробничих практик, адекватна система взаємин викладачів зі студентами, якісна підготовка курсових, дипломних і магістерських робіт, психологічна безпека і свобода особистості, активна науково-дослідна діяльність, створення належних умов для їхньої творчої самореалізації тощо. Мотивація неоднорідна, вона залежить від багатьох психологічних і соціологічних факторів, співвідношення між якими визначає система ціннісних орієнтацій молоді людини: у власному престижі; у високому матеріальному положенні; у креативності; у розвитку себе; у досягненнях; у духовному задоволенні; у збереженні власної індивідуальності.

Інтенсивність розвитку мотивації залежить від того, якою мірою система цінностей людини співвідноситься із системою цінностей суспільства, до якого людина належить.

Проведений структурно функціональний аналіз процесу формування мотивації успіху студентів на основі розвитку їхнього творчого потенціалу дозволяє визначити наступні психолого-педагогічні умови забезпечення стійкої мотивації студентів: формування (і підтримування) прагнень студентів виявити і ствердити себе через навчально-професійну діяльність; створення уявлень про сучасну модель особистості успішного фахівця та спонукання до усвідомлення ним ближньої і дальньої перспективи професійної самореалізації; розвиток позитивної концепції «Я-концепції» та адекватної і стійкої самооцінки студентів-аграріїв; формування ієрархії ціннісних орієнтацій, що пов'язані з професійною діяльністю; забезпечення умов для самопізнання, самовиховання, стимулювати прагнення до самовдосконалення; підтримання допитливості й «пізнавального» психологічного клімату в студентській академічній групі тощо.

Як наслідок, у студента формується життєво-часова перспектива, самоідентифікація з успішним професіоналом, ставлення до себе як до відповідального виконавця фахової діяльності.

А також заходи, які покликані: мінімізувати високу особистісну і ситуативну тривожності окремих студентів, невпевненість, шляхом активізації розвитку особистісних якостей, здібностей досаморегуляції; створювати ситуацій успіху на високому рівні реалізації здібностей студентів та інші.

У соціальному аспекті для формування мотивації успіху у навчально-виховному процесі ВАНЗ, на наш погляд, необхідно: проводити гнучку спеціалізацію студентів на другому курсі навчання у ВАНЗ; запровадити введення практично-спрямованих спецкурсів з можливістю студента обирати дисципліни за власним бажанням; підсилити практичну спрямованість підготовки студентів шляхом запровадження занять з аналізом і вирішенням актуальних робочих ситуацій, тренінгів соціальної та професійної компетентності; для старшокурсників ввести у навчальний план моделювання ділових перемовин з бізнес-партнерами, ділові ігри тощо; запровадити вибіркові профільні дисципліни за вимогами практики, бізнесу і за запитом роботодавців; вдосконалити систему проходження виробничої практики, впроваджувати невідривну від навчального процесу практику; уніфікувати вимоги ринку праці з критеріями якісної підготовки фахівців; запровадити проведення науково-практичних семінарів з актуальних проблем фахової діяльності та розвитку певної галузі господарства за участі адміністрації, професійно-викладацького складу ВАНЗ, вчених, студентів, фахівців, бізнесменів, роботодавців і підприємців.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, є всі об'єктивно-суб'єктивні підстави, які свідчать про актуальну потреби в розробці теоретичних і практичних шляхів формування соціальної зрілості студентів вищих аграрних навчальних закладів як системи і цілісності, яка реалізується і отримує завершеність лише в процесі диференціації і інтеграції їх сутнісних властивостей і характеристик.

Разом з тим дане дослідження не претендує на вичерпне рішення розглянутої проблеми, вивчення процесу становлення соціальної зрілості особистості може бути продовжено в наступних напрямках: розробка та адаптація моделі формування соціальної зрілості студентів при переході на багаторівневу систему вищої освіти і забезпечення моделі комплексом організаційно-педагогічних умов.

Література

1. Занюк С. Психология мотивации. – К., Ельга – Ника-центр, 2001. – 351с.
2. Макаревич О. Мотивация як підгрунття дій особистості / О. Макаревич // Соціальна психологія. – 2006. – № 2 (16). – С.134-141.

3. Нікітіна І. В. Суб'єктне самовизначення молоді людини в період повноліття. – К., КНТ, 2008. – 192 с.
4. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи. Підручник. – К.: Каравела, 2008. – 352 с.
5. Хекхаузен Х. Психология мотивации достижения / Пер. с англ. – СПб.: Речь, 2001. – 240 с.
6. Маслоу А. Психология бытия. Пер с англ. – М.: “Рефл-бук”, К.: “Ваклер”, 1997. – 304с.

УДК 378.4.017:172:316.663.2-055.2(072)

Омельченко Г. Ю.

(м. Харків)

РОЛЬ ЦЕНТРУ ГЕНДЕРНОЇ ОСВІТИ В ФОРМУВАННІ ГЕНДЕРНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ

В статті розкриваються питання впровадження принципів гендерної рівності в освіту, висвітлюються підходи до визначення гендерно-чутливої поведінки та особливостей її прояву у сучасному ВНЗ, пошук ефективних підходів до формування гендерно-відповідальної поведінки студентів та викладачів вищих навчальних закладів, розглядаються напрями роботи ВНЗ з формування гендерно-чутливого середовища, поширення гендерних знань та формування нових стандартів і традицій поведінки.

Ключові слова: гендерна рівність, гендерно-відповідальна та гендерно-чутлива поведінка, гендерна компетентність.

В статье раскрываются вопросы внедрения принципов гендерного равенства в образовании, освещаются подходы к определению гендерно-чувствительного поведения и особенностей его проявления в современном ВУЗЕ, рассматриваются направления работы ЦГО ВУЗА по формированию гендерно-чувствительной среды, распространение гендерных знаний и формирование новых стандартов и традиций поведения.

Ключевые слова: гендерное равенство, гендерно-ответственное и гендерно-чувствительное поведение, гендерная компетентность.

The article considers the questions of introduction of principles of gender equality in education, highlights the approaches to the definition of gender-sensitive behavior and peculiarities of its development in modern higher school, are considered directions of the UNIVERSITY in the formation of a gender-sensitive environment, dissemination of gender knowledge and the formation of new standards and traditions of conduct.

Key words: gender equality, gender-responsible and gender-sensitive behavior, gender competence.